

УДК 342.95

Л. М. Дорофєєва, кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного,
фінансового та інформаційного права
Ужгородського національного університету

ПРАВОВЕ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УЧАСТІ УКРАЇНИ У МІЖНАРОДНОМУ СПІВРОБІТНИЦТВІ З ПИТАНЬ ПРОТИДІЇ МИТНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ

Проаналізовано міжнародні та національні правові акти, що регулюють питання співробітництва країн та міжнародних організацій у протидії митному шахрайству та іншим правопорушенням у сфері митних відносин. Виокремлено ряд організаційних проблем, що негативно впливають на рівень взаємодії в питаннях протидії контрабанді та митним правопорушенням, до яких насамперед зараховано фактичну відсутність у митних органів України права на здійснення оперативних заходів, а також непрогнозовані зміни організаційної структури та повноважень державних органів, які безпосередньо реалізують митну справу. Наголошено на необхідності підвищення ролі вітчизняних митних органів у міжнародному співробітництві, для чого запропоновано низку заходів, спрямованих на посилення їхньої правоохоронної функції.

Ключові слова: митні органи; міжнародне співробітництво; контрабанда; оперативно-розшукова діяльність; взаємодія.

The article analyzes international and local legal acts, regulating issues of cooperation of countries and international organizations in counteraction of customs fraud and other offences in the customs sphere.

The evolution of approaches towards the organization of international cooperation of local customs agencies during the period from 1991 up to the present moment is researched. The certain comparison with the practices of customs administrations of other states, which implement the protection function through the system of procedural, operational investigative, and enforcement measures in a more active way, is mentioned.

A number of organizational problems, which negatively influence the level of cooperation regarding counteraction of contraband and customs offences, is allocated, such as, preeminently, virtual lack of right of customs agencies for taking operational measures, as well as unpredictable changes of organizational structure and authorities of state bodies, which actually implement customs procedures. The necessity of enhancement of the role of local customs agencies in international cooperation is emphasized, wherefore there was suggested a number of measures for amplification of their law-enforcement function.

Key words: customs agencies; international cooperation; contraband; operational investigative activities; liaising.

Постановка проблеми. Складовою частиною зовнішньополітичної діяльності України є участь у міжнародному співробітництві з питань державної митної справи.

© Л. М. Дорофєєва, 2017

Одним із важливих напрямів такого співробітництва став правоохоронний аспект, у рамках якого відбувається обмін необхідною для протидії контрабанді інформацією, надання взаємної адміністративної допомоги у справах про митні правопорушення, спільні операції з виявлення каналів незаконного переміщення вилучених із легального обігу предметів та речовин і причетних до таких осіб тощо. Зусилля Всесвітньої митної організації спрямовані на вдосконалення форм і методів такого співробітництва. Держави також зацікавлені в координації діяльності своїх митних адміністрацій щодо подолання організованих злочинних угруповань уникнути встановленого порядку переміщення товарів через їх митні кордони.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, пов'язані з організацією та здійсненням митними органами різних напрямів співробітництва на міжнародному рівні, вітчизняні науковці вивчали в контексті різних спеціальностей. Досліджувались міжнародні та правові аспекти, загальні умови надання процесуальної допомоги та організація проведення окремих заходів, крім того, практично всі комплексні розвідки у сфері митного права включали актуальні питання міжнародного співробітництва. Окреслені напрями стали предметом вивчення таких науковців, як К. В. Антонов, І. Г. Бережнюк, В. В. Варава, С. І. Денисенко, Є. В. Додін, М. М. Дорош, С. В. Ківалов, Я. М. Кістанова, О. В. Коломоєць, Б. А. Кормич, М. А. Кривонос, П. В. Пашко, С. М. Перепьолкін, Д. В. Приймаченко, В. В. Прокопенко, В. М. Прусс, К. К. Сандровський, В. В. Серафимов, О. П. Федотов, В. В. Ченцов, О. В. Чорна та ін.

Проте активне реформування системи митних органів України та зміни процесуального законодавства в умовах євроінтеграційних процесів вимагають проведення сучасного дослідження питання участі митних органів нашої країни у міжнародному співробітництві в сфері протидії контрабанді та митним правопорушенням.

Мета статті – дослідити сучасний стан правового та організаційного забезпечення участі митних органів України в міжнародному співробітництві з питань протидії митним правопорушенням, а також надати пропозиції щодо підвищення ролі вітчизняних митних органів у міжнародній співпраці.

Виклад основного матеріалу. У ході реалізації державної митної політики сучасні митні органи забезпечують виконання більше двох десятків функцій, різних за своїм спрямуванням. Науковці та практики митної справи сформуvalи багато систем їх класифікації, в основу яких покладено різноманітні характеристики притаманних митницям функцій, проте беззаперечним є виділення трьох основних: фіскальної, регуляторної та правоохоронної (або захисної). В рамках нашого дослідження зосередимо увагу саме на останньому із названих напрямів діяльності, акцентуючи увагу на міжнародному співробітництві в окресленій сфері.

Зазвичай митні адміністрації кожної країни спроможні самостійно виконати поставлені перед ними урядами своїх держав завдання, оскільки мають для цього нормативно визначені повноваження та ефективну організаційну структуру, а у своєму розпорядженні – достатні ресурси (технічні, інформаційні та кадрові). Проте є ряд завдань, для виконання яких власних зусиль, навіть у поєднанні з іншими національними органами та спеціальними службами, може бути замало. Саме до таких проблемних напрямів діяльності національних митних органів, що потребують взаємодії з митними та іншими органами іноземних держав, науковці зараховують боротьбу з контрабандою та порушеннями митних правил [1; 2].

Автори навчального посібника з протидії контрабанді зазначали, що боротьба зі злочинністю взагалі належить до внутрішньої функції кожної держави. Але за сучасних умов розвитку держави з різним рівнем соціально-економічних відносин ця функція часто переростає національні рамки та потребує спільних зусиль двох і більше країн. Широке міжнародне співробітництво виникає передусім у боротьбі з організованою злочинністю для запобігання та припинення особливо тяжких злочинів, які посягають не тільки на національний, але й наднаціональний правопорядок [3, 102].

Сучасні процеси світової інтеграції пропонують людству безпрецедентні можливості, які, на жаль, активно використовуються не лише для суспільного блага, – ціла низка антисоціальних явищ стає “проблемою без кордонів” [4, 7].

Дії злочинних угруповань, що здійснюють кримінальний бізнес через організацію контрабандного переміщення великих партій товарів, стають дедалі активнішими й витонченими. Для груп, які займаються контрабандою, характерний високий рівень організованості, ретельна підготовка, гнучка система зміни форм та методів своєї злочинної діяльності. Відомо, що сфера контрабанди фактично взята під контроль організованими злочинними угрупованнями, які мають тісні міжнародні та міжрегіональні зв'язки [5, 107].

Повноваження щодо організації та здійснення захисту економічних і митних інтересів населення й держави у всіх країнах Європи надано митним адміністраціям, в арсеналі яких давно є оперативно-розшукові заходи.

Всесвітня митна організація, як зазначає С. В. Ківалов, є справжнім штабом співробітництва держав і міжнародних організацій у правотворчій і правозастосовній діяльності у сфері міжнародних відносин. Вона координує роботу національних митних служб у рамках наявних багатосторонніх договорів у цій сфері, більшу частину яких укладено саме під егідою ВМО [5; 6]. За висновком І. Г. Бережнюка, сучасна ВМО – це єдина міжнародна організація, що має компетенцію в питаннях митної справи і може по-справжньому називатися “голосом міжнародного митного співтовариства” [7, 169]. В. В. Ченцов обґрунтовано зараховує до головного завдання ВМО розвиток міжнародного співробітництва (крім гармонізації та уніфікації митних систем шляхом створення стандартів, спрощення митних процедур і вдосконалення митного законодавства), у зв'язку із чим підкреслює тісні контакти Всесвітньої митної організації з Інтерполом, Службою ООН з контролю над наркотиками, Контртерористичним комітетом Ради безпеки ООН, іншими міжнародними організаціями для виконання вищезазначених завдань [8, 162–163].

Правову основу міжнародного співробітництва в питаннях протидії намаганням уникнути встановленого порядку переміщення товарів і предметів через кордон становлять кілька міжнародних конвенцій, кожна з яких охоплює певний напрям такого співробітництва. Як відомо, міжнародні договори укладаються між державами для конкретного і чіткого визначення їх взаємних прав та обов'язків, зокрема у сфері співпраці та взаємної допомоги в митних справах. Договірна форма закріплення міжнародних митних відносин обумовлює стабільність міжнародного правопорядку. Реалізація положень Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 р., що набула чинності в 1980 р., отримала своє практичне втілення в міжнародних договорах, укладених державами в галузі митної справи [9, 208].

Міжнародна конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур від 18.05.1973 р. (Киотська конвенція) підкреслює, що одним з основних принципів досягнення її мети має бути співробітництво з іншими національними органами влади, митними службами інших держав та торговими співтовариствами у всіх випадках, коли це можливо. Увагу зосереджено на необхідності протидії всім видам протиправної поведінки під час переміщення товарів через кордон, і насамперед тим, що не становлять складу кримінального злочину. Саме в цій Конвенції (додаток Н) міститься визначення поняття “митні правопорушення”, під яким розуміють будь-яке порушення або спробу порушення митного законодавства [10].

Міжнародну конвенцію про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства від 09.06.1977 р. (Конвенція Найробі) повною мірою спрямовано на розвиток співробітництва між митними адміністраціями в напрямі протидії порушенням митного законодавства. Крім основного тексту, до її складу входить 11 додатків, кожен з яких вважається окремою Конвенцією. Зазначена особливість впливає на умови приєднання до цього міжнародного договору: обов'язковим є приєднання не лише до самої Конвенції Найробі, але й прийняття хоча б одного з 11 Додатків. Конвенція є базовим документом для запровадження та реалізації багатостороннього співробітництва всіх країн, але не обмежує їх можливості щодо регулювання регіональними або двосторонніми угодами окремих та спеціальних питань такої взаємодії. С. М. Перепьолкін констатує, що з метою організації міжнародного митного співробітництва та взаємної адміністративної допомоги на двосторонній основі кожна держава намагається укласти якомога більше угод з іншими учасниками міжнародних відносин [11, 67].

Залишаючи питання кваліфікації та відповідальності за порушення митного законодавства у віданні національного законодавства, ця міжнародна конвенція спонукає країни до формування єдиних підходів до організації протидії контрабанді та узагальненого поняття “контрабанда”, під якою пропонує розуміти митне шахрайство, що полягає у переміщенні товарів через митний кордон у будь-який прихований спосіб (ст. 1) [12]. Тут вважаємо за потрібне звернути увагу на ґрунтовне зауваження професора Є. В. Додіна, який зауважив бездіяльність законодавства щодо впровадження міжнародних норм і стандартів Конвенції Найробі у кримінальне, кримінально-процесуальне, адміністративно-деліктне законодавство нашої країни і врахування загальноновизнаної у світовій правоохоронній діяльності термінології та понять, що панують у сфері боротьби з митною злочинністю. Це стосувалось “митного шахрайства”, “порушення митного законодавства” та інших понять, що вже давно знайшли своє місце в деліктному законодавстві більшої частини країн – учасниць Конвенції [13, 21].

Я. М. Кістанова дослідила, що інтенсифікація інтеграційних процесів у Європі має позитивні наслідки в усіх сферах життя суспільств держав-членів, водночас спричиняє і зростання кількості правопорушень у митній сфері та підвищення їх якісних характеристик, що майже нівелює самостійні зусилля держав щодо боротьби з ними та викликає необхідність тіснішого адміністративного співробітництва між відповідними компетентними органами держав – членів ЄС, спрямованого на боротьбу з митними правопорушеннями [14, 89].

Збільшення території Європейського Союзу, пов'язане з прийняттям до його складу нових країн-членів, привело до появи спільного кордону між Україною та Європейським Союзом, довжина якого близько 1400 км. З урахуванням такого тісного сусідства, зумовленого передусім питаннями економічної безпеки і забезпечення надійного захисту громадян ЄС та України, відбулась активізація українсько-європейського співробітництва в галузі митної справи [15, 27].

На основі аналізу права ЄС і митної статистики науковці виокремили найчастіше скоювані митні правопорушення, на боротьбу з якими скеровують свої зусилля держави – члени ЄС і негативні наслідки скоєння яких істотно відчуває економіка ЄС. Адміністративно-правове співробітництво в цих сферах має пріоритетне для ЄС значення, особливо щодо узгодження методів відбору і збирання митної та поліцейської інформації. До них належать: ввезення фінансових ресурсів до ЄС; боротьба з незаконним обігом наркотиків; боротьба з піратством та іншими порушеннями прав інтелектуальної власності [14, 204].

Про спрямування спільних зусиль митних служб держав – членів Євросоюзу на організацію тісної співпраці для недопущення значних порушень митних правил, у тому числі на міжнародному рівні, зауважував З. О. Буричко. Він підкреслював, що кількість тих митних служб, зокрема за межами Євросоюзу, з якими укладаються угоди про співробітництво, постійно зростає. Таке співробітництво стало неминучим саме в напрямі боротьби з контрабандою наркотиків, зброї, сигарет, а також із махінаціями у зв'язку з наданням субсидій на експорт сільськогосподарських товарів з території Євrorинку [16, 115].

Цілком погоджуємося з думкою, що забезпечення державами ефективної боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил безпосередньо залежить від сформованих національного й міжнародного рівнів організації та координації участі національних митних органів у взаємодії з питань щодо надання взаємної адміністративної допомоги, нормативних та інституційних засад (структурних елементів) такої діяльності [1, 28–29].

Національне митне, адміністративне та кримінальне процесуальне законодавство дає можливість здійснення міжнародного співробітництва різних державних і правоохоронних органів, у тому числі в питаннях протидії митним правопорушенням. При цьому не завжди суб'єктами такої взаємодії можуть бути вітчизняні митні органи.

У багатьох випадках надання взаємної допомоги стає єдиним можливим шляхом отримання інформації, необхідної для розслідування шахрайських оборудок. Інформаційний обмін, що здійснюється шляхом надсилання запитів митної адміністрації України до відповідної митної адміністрації іноземної держави або надання інформації, дослідники зараховують до найбільш поширеної форми взаємної адміністративної допомоги в практиці митних органів України [17, 92].

Його значення важко переоцінити, адже за такої діяльності може бути зібрана і передана інформація щодо: місця товарів, транспортних засобів, фізичної або юридичної особи; а також місця, часу і причини контролю; маршруту і призначення; дані супроводжуваних осіб, підозрюваних або водіїв транспортних засобів; видів транспортних засобів; транзитних вантажів; обставин, за яких “розкрилися” товари, транспортні засоби, дії або особи. Отже, науковці роблять єдиний правиль-

ний висновок щодо особливостей поведження з такою інформацією: якщо вона була зібрана в ході таємного розслідування, мають бути вжиті заходи, щоб таємність не зазнала небезпеки [18]. Питання поведження з такою інформацією потребують конфіденційності, а процедура отримання (за умови, що така діяльність має залишитись поза сприйняттям підозрюваних осіб) – застосування оперативно-розшукових заходів, або негласних слідчих дій. Проблема надання вітчизняним митним органам права на здійснення оперативно-розшукових заходів уже 25 років є предметом наукових дискусій. Д. В. Приймаченко ще 13 років тому зазначав, що основним недоліком правового статусу митних органів України є невідповідність їх діяльності міжнародним стандартам, тому що митні органи України не мають права на здійснення оперативно-розшукової діяльності, яка є характерною функцією відповідних служб іноземних країн [19, 15].

У 2000 р. Л. В. Деркач окреслив проблему значного обмеження можливості участі українських митників у міжнародній співпраці у напрямі боротьби з наркобізнесом через те, що оперативні підрозділи митних та спеціальних служб інших країн далеко не завжди інформують Держмитслужбу про проведення багаточисельних міжнародних операцій щодо припинення контрабанди наркотиків. Це пов'язано з тим, що, за їх твердженням, митна служба України не має зафіксованого законодавством права на проведення оперативно-розшукової діяльності [20, 81].

Ще у 2010 р. К. В. Антонов і В. В. Варава також наполягали на тому, що право оперативно-розшукової діяльності необхідне митним органам не лише для протидії та запобігання проявам контрабанди, але й для результативної взаємодії з митними і правоохоронними органами інших держав [21, 153].

С. М. Перепьолкін і В. В. Горбоніс ще 6 років тому, розглядаючи вдосконалення взаємної адміністративної допомоги як пріоритетну передумову розвитку митної служби України, для розв'язання проблем діяльності митних органів з її надання насамперед вважали за необхідне дати підрозділам митних органів, які здійснюють заходи щодо боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил, право на оперативно-розшукову діяльність [17, 95].

Незважаючи на достатню однотайність висновків науковців та практиків митної справи, за 26 років незалежності в Україні митні органи так і не поповнили свій арсенал заходів протидії контрабанді оперативно-розшуковими діями. На нашу думку, дану проблематику слід розглядати у площині як правового, так і організаційного забезпечення.

Реформування системи державних органів України, що безпосередньо реалізують митну політику, та активні зміни норм матеріального і процесуального права у сфері протидії кримінальним правопорушенням суттєво переформатували правові засади роботи вітчизняних митниць у напрямі реалізації захисної функції.

Проте втрата вітчизняними митницями статусу суб'єкта кримінального судочинства (як органу дізнання) жодним чином не знизилася їх активності у сфері протидії злочинності: митниці системно проводять правоохоронну діяльність, залишаючись учасником кримінального провадження як заявник. Завдяки змінам законодавства, що відбулись у 2013 р., відколи до числа суб'єктів виконання доручень слідчого на проведення негласних слідчих дій (ст. 41 і ч. 6 ст. 246 КПК) було включено оперативні підрозділи органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового і митного законодавства,

практичні спеціалісти та науковці вкотре повернулись до дискусії про необхідність здійснення митними органами оперативно-розшукових заходів [22].

За період, що минув з 2013 р., у переліку підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, з'явилися оперативні підрозділи органів доходів і зборів – спеціальні підрозділи податкової міліції та оперативні підрозділи, котрі ведуть боротьбу з контрабандою [23, ст. 5]. Митні органи України зазнали певних організаційних та функціональних реформ, проте спеціалізовані підрозділи (оперативні в розумінні кримінального процесуального законодавства) створено так і не було. Не було внесено змін у Митний кодекс України, як і не видано підзаконні нормативні акти, які б визначили спеціальний порядок здійснення такого роду діяльності та коло посадових осіб митниці, уповноважених на її проведення.

Що стосується постійних змін назв, організаційної структури та функцій підрозділів митниць, які забезпечують протидію митним правопорушенням, слід зазначити їх доволі безсистемний характер, обумовлений швидше ситуативними рішеннями, ніж довгостроковою концепцією. Це ж стосується і центрального органу виконавчої влади, до повноважень якого належить реалізація державної митної політики: за чотири роки з грудня 2012 р. замість Державної митної служби України було утворено Міністерство доходів і зборів, яке у 2014 р. було реорганізовано в Державну фіскальну службу України. З 2015 р. головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію єдиної державної податкової, митної політики, державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового та митного законодавства, став Мінфін. В умовах такої активної трансформації, на жаль, складно розраховувати на вдосконалення понятійного апарату й узгодженість норм, у тому числі щодо оперативно-розшукового законодавства.

І якщо чотири роки тому конструкція ст. 5 Закону України “Про оперативно-розшукову діяльність” ще була розмитою та неприйнятною до використання її митницями, то нині вона потребує змін ще й у зв'язку з ліквідацією підрозділів податкової міліції. Якщо врахувати аналогію формування оперативних підрозділів, уповноважених на проведення оперативно-розшукових заходів в інших правоохоронних органах, можна знайти спільні риси: це, як правило, невеликий структурний підрозділ із прямим підпорядкуванням керівникові або одному із заступників керівника органу, посадові особи якого працюють в умовах режимних обмежень та мають фактичне право на застосування спеціальних засобів і зброї. Проходження служби оперативними працівниками, як правило, відбувається на підставі різного роду статутів, вони саме “служать”, а не “працюють”, відповідно до Кодексу законів про працю та законодавства про державну службу, як посадові особи митниці.

Практично вже чотири роки залишається відкритим питання: посадові особи якої саме структурної одиниці уповноважені на проведення ОРД, оскільки наведених у Законі України “Про оперативно-розшукову діяльність” “підрозділів органів доходів і зборів, які ведуть боротьбу з контрабандою”, з одного боку, буквально не існує (з такою назвою), а з іншого – завдання боротьби з контрабандою стоїть практично перед усім особовим складом митниці. Зважаючи на пряму заборону проведення оперативно-розшукової діяльності іншими підрозділами органів, зазначених у ст. 5 ЗУ “Про оперативно-розшукову діяльність”, назва наділеного спе-

ціальними повноваженнями підрозділу обов'язково має узгоджуватися зі структурою митниці та враховувати функції й завдання, що виконуються окремими управліннями та самостійними відділами.

Виходячи з того, що на всіх митницях організація боротьби з контрабандою є основним напрямом діяльності Управління протидії митним правопорушенням, цілком логічним видається внесення змін в абзац 7 зазначеного Закону для того, щоб надати повноваження на здійснення оперативно-розшукових заходів оперативними підрозділами Департаменту ДФС та управлінь митниць, які забезпечують організацію протидії митним правопорушенням, та ввести такі оперативні відділи до складу управлінь.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Враховуючи наведене, зазначимо, що проведені в період з 2012 р. зміни митного та кримінально-процесуального законодавства формально дають підстави для здійснення оперативно-розшукових заходів і негласних слідчих дій посадовими особами митниць ДФС та іншими підрозділами органів доходів і зборів. Однак фактично ні організаційна структура, ні нормативно-правова база не створюють умови для практичної реалізації зазначених норм, хоча, як і в абсолютній більшості держав світу, захисна функція митних органів повинна мати в арсеналі механізмів її реалізації оперативно-розшукові заходи.

В умовах євроінтеграційних процесів міжнародне співробітництво з питань протидії митним правопорушенням набуває все більшого значення в діяльності митних органів України. Одним із важливих факторів підвищення ролі вітчизняних митних органів у такому співробітництві стане реальне посилення їх правоохоронної функції.

Список використаних джерел:

1. Кривонос М. А. Організація взаємодії митних органів щодо надання взаємної адміністративної допомоги з питань порушень митного законодавства / М. А. Кривонос // Вісник Академії митної служби України. Серія: "Право". – 2012. – № 1. – С. 25–29.
2. Прокопенко В. В. Місце міжнародного митного права у системі міжнародного права / В. В. Прокопенко // Актуальні проблеми держави і права. – 2011. – Вип. 57. – С. 375–380.
3. Контрабанда: засоби попередження та протидії: навчальний посібник / Б. В. Романюк, М. І. Камлик, В. В. Коваленко та ін.; за ред. Я. Ю. Кондратьєва, Б. В. Романюка. – К.: МІВВЦ, 2001. – 118 с.
4. Гриненко І. М. Наркобізнес та національна безпека / Гриненко І. М. – К.: Сфера, 2002. – 211 с.
5. Економіко-правові аспекти розвитку транспортних систем: зб. наук. праць / гол. ред. Л. В. Багрій-Шахматов; Одеськ. нац. морськ. ун-т. – Одеса: Фенікс, 2003. – Вип. 5. – 216 с.
6. Ківалов С. В. Всесвітня митна організація: історія та сучасність / С. В. Ківалов // Митна справа. – 2009. – № 6 (66). – С. 3–9.
7. Кредісов А. І. Всесвітня митна організація як інститут управління митною справою на міжнародному рівні / А. І. Кредісов, І. Г. Бережнюк // Журнал європейської економіки. – 2009. – № 7. – С. 168–190.

8. Ченцов В. В. Механізми державного управління митною справою: порівняльний аналіз : дис. ... докт. наук з держ. упр. / В. В. Ченцов. – Д., 2013. – 454 с.

9. Борисов К. Г. Международное таможенное право : учеб. пособие / Борисов К. Г. – Изд. 2-е, доп. – М. : РУДН, 2001. – 616 с.

10. Міжнародна Конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур від 18.05.1973 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_643

11. Перепьолкін С. М. Міжнародно-правове забезпечення надання взаємної адміністративної допомоги з митних питань / С. М. Перепьолкін // Вісник Академії митної служби України. Серія: “Право”. – 2010. – № 1 (4). – С. 65–68.

12. Міжнародна конвенція про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства від 09.06.1977 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_926

13. Додін Є. В. Митна злочинність: поняття та структура / Є. В. Додін // Митна справа. – 2010. – № 3. – С. 17–29.

14. Кістанова Я. М. Адміністративно-правове співробітництво в сфері боротьби з митними правопорушеннями в ЄС : дис. ... канд. юрид. наук / Я. М. Кістанова. – К., 2015. – 228 с.

15. Дорош М. М. Розвиток співпраці митних органів України з митними органами держав – учасниць Європейського Союзу / М. М. Дорош // Вісник Нац. університету “Львівська політехніка”. Юридичні науки. – 2015. – № 813. – С. 23–27.

16. Митне законодавство зарубіжних країн / за ред. З. О. Буричка. – Тернопіль : Астон, 2002. – 616 с.

17. Перепьолкін С. М. Національно-правова регламентація взаємної адміністративної допомоги з митних питань / С. М. Перепьолкін, В. В. Горбонос // Вісник Академії митної служби України. Серія: “Право”. – 2011. – № 1. – С. 91–96.

18. Кришталь Д. О. Основи адміністративно-правового регулювання інформаційної безпеки України в контексті боротьби з організованою злочинністю / Д. О. Кришталь // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2008. – № 19. – С. 264–272.

19. Приймаченко Д. В. Правоохоронна діяльність митних органів України: ознаки та поняття / Д. В. Приймаченко // Митна справа. – 2004. – № 6. – С. 14–18.

20. Деркач Л. В. Українська митниця: вчора, сьогодні, завтра / Деркач Л. В. – К. : Книга, 2000. – 544 с.

21. Антонов К. В. Збільшення правоохоронних повноважень митних органів у контексті розвитку митного та оперативно-розшукового законодавства / К. В. Антонов, В. В. Варава // Вісник Академії митної служби України. – 2010. – № 1 (4). – С. 152–157.

22. Кримінально-процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 // Голос України. – 2012. – № 90–91.

23. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1992. – № 22. – Ст. 303.